

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

ACADEMIA ROMÂNĂ — SIMPOZION ÎNCHINAT COMEMORĂRII UNEI JUMĂTĂȚI DE VEAC DE LA ASASINAREA LUI NICOLAE IORGA

În cuvîntul de deschidere al simpozionului Acad. Mihai Drăgănescu, președintele Academiei Române a evocat personalitatea marelui nostru istoric ca și contextul evenimentelor de la finele lui noiembrie 1940. Folosind citate din C. Rădulescu Motru și Alex. Lapedatu despre opera și viața lui N. Iorga s-a reliefat afinitatea acestuia cu Mihai Eminescu ca și necesitatea editării operei marelui istoric, acesta în mod firesc reluînd firul gloriei sale după revoluția din decembrie 1989.

În comunicarea *N. Iorga și gândirea istorică din epoca sa* prof. dr. Alexandru Elian a prezentat sintetic gândirea istorică a lui Iorga în raport cu istoricismul german (Ranke, Humboldt) care a influențat tinerețea istoricului român și cu școala istorică franceză. Universalismul istoriei i-a permis lui Iorga asociații și paralele istorice ce au ridicat ceața de pe multe perioade istorice: rumanii populare, Dacia românească, rolul comerțului în formarea statelor feudale, articularea civilizației românești cu cea universală, elementele comune ale dezvoltării sud-estului european, romanitatea sud-est-europeană, istoria universală ca viață unitară a umanității sînt tot atitea direcții de cercetare deschise de N. Iorga, acest vulcan incins la care ne încălzim și noi de departe.

Prof. dr. Stefan Ștefănescu a prezentat comunicarea *Efigia savantului Nicolae Iorga*. S-a accentuat varietatea preocupărilor intelectuale ale magului de la Văleni ca și autoritatea științifică de care s-a bucurat acest Erasmus al Balcanilor un adevărat titan a cărui gândire istorică s-a desfășurat pe trei cercuri concentrice: istoria națională, istoria sud-estului european și ansamblul istoriei universale. Opera lui Iorga conține în aceeași măsură poezia simțirii ca și poezia scrierii, redînd istoriei frumusețea scrierii, căci Iorga poseda ceea ce Benedetto Croce numea fantasia „o facultate medie între simțire și intelect”. De altfel însuși Iorga remarca că ar fi dorit să aibă mai mult talent poetic pentru a putea fi mai aproape de adevăr.

„N. Iorga și istoria universală” a fost titlul comunicării domnului prof. dr. Pompiliu Teodor.

Comunitatea a subliniat faptul că N. Iorga, elev prin excelență al școlii istorice franceze, minutor abil al discursului istoric, a inaugurat în istorie o serie de direcții importante cum ar fi cruciada tirzie, raportul național-universal, unitatea istoriei europene ca și, ideea istoriei integrate. Cruciada tirzie l-a condus pe Iorga spre Bizanț și Imperiul otoman și de aici la legăturile dintre Orient și Occident. Opera lui privită prin prisma structuralistă, prin unitatea istorie europene își mai așteaptă încă exegetul.

General-colonel N. Eftimescu, comandantul Academiei militare a prezentat comunicarea *N. Iorga profesor la școala superioară de război*, arătînd că marile noastre istoric a pregătit 25 de promoții de ofițeri, care au audiat un curs de istorie națională și universală de excepție, un instrument eficient de educare a conștiinței. Chestiunea Rinului, chestiunea Dunării, Marea Mediterană, Oceanele sînt teme pe care Iorga le-a urmărit cu asiduitate. Iorga a cunoscut în profunzime fenomenul militar participînd ca voluntar în al doilea război balcanic și fiind alături de armata română din nou în primul război mondial. Iorga a reliefat în cursul său importanța românilor la Dunăre („am fost și sîntem poporul de care Dunărea avea nevoie”), permanența problemelor regionale („popoarele se schimbă, dar marile probleme regionale rămîn”) ca și necesitatea existenței unei armate bine pregătite („Armata este capabilă să se păstreze ca o insulă într-o mare blîntuită de furtună și să fie centrul care polarizează energiile”).

Dr. Paul Cernovodeanu a prezentat comunicarea *Ideea de democrație și libertate în concepția lui N. Iorga*. Apărător fervent al ideilor de pace, democrație, libertate, liderul Partidului Naționalist-Democrat s-a arătat în permanență preocupat de evoluția ideii de libertate în cadrul unei democrații dovedind un pronunțat simț al dreptății și un civis dezinteresat. Iorga a luptat întotdeauna atît împotriva ideologiilor de stînga cît și de dreapta, subliniînd faptul că graba multă duce la istoria colectivă și face necesară intervenția dictatorului. Pentru magul de la Văleni datoria cea mai mare era să reintrăm în umanitate, imperativ la fel de actual atunci ca și acum.

N. Iorga și Institutul de istorie universală este titlul comunicării cu care prof. dr. Șerban Papacostea, directorul Institutului de istorie N. Iorga, a încheiat simpozionul închinat marelui nostru istoric. S-a subliniat faptul că gândirea istorică a lui N. Iorga este o sursă permanentă de informare pentru studierea evului mediu românesc și european. Autoritate marcantă în istoriografia europeană, N. Iorga a realizat imposibilitatea studierii exclusive a istoriei naționale și a redat istoriei românești dimensiunea de istorie universală. Iorga este unul din membrii fondatori ai Institutului de studii sud-est europene, a inițiat organizarea unui institut de bizantinologie, a deschis drumul școlii românești de istoriografie universală atât prin înființarea Institutului care azi îi poartă numele cât și prin realizarea celei dintâi încercări românești de a îmbrățișa în ansamblul ei istoria universală.

Lucian Cruceanu

SESIUNEA ȘTIINȚIFICĂ ÎNCHINATĂ ÎMPLINIRII A 50 DE ANI DE LA UCIDEREA LUI NICOLAE IORGA

În ziua de 26 noiembrie 1990 s-au desfășurat la Institutul de istorie „N. Iorga” lucrările sesiunii științifice consacrate împlinirii unei jumătăți de veac de lauciderea lui Nicolae Iorga.

În *Cuvântul de deschidere* prof. dr. Șerban Papacostea, membru corespondent al Academiei Române, directorul Institutului „N. Iorga” a arătat că tragicul eveniment înregistrat cu oarec de lumea românească s-a pierdut dincolo de hotarele țării în vacuumul asurzitor provocat de înfruntarea unor forțe gigantice și numai câteva voci de cărturari europeni au putut străbate prin infernul devenit cotidian pentru a deplora public crima care eurnase existența unuia dintre reprezentanții de frunte ai științei și conștiinței europene. Subliniind că sensul primordial și esențial al vieții și operei lui Nicolae Iorga a fost creația neîntreruptă, prelungire și împlinire a actului originar al demiurgului, vorbitorul a arătat în încheiere că astăzi opera lui Iorga redevine, în deplinătatea semnificației ei, obiect de meditație și sursă de inspirație pentru istorici.

În continuare scriitorul Haralamb Zineă a prezentat comunicarea *Asasinarea lui Nicolae Iorga; o anchetă încheiată?* în care a arătat că intenționând în 1972 să realizeze o carte document despre Nicolae Iorga și a cel noiembrie întunecat al anului 1940 s-a adresat Ministerului de Interne pentru a vedea dosarul asasinării lui Iorga. Parcurgerea dosarului și discuțiile autorului cu unii din cei care au fost implicați în descoperirea și ridicarea cadavrului din pădurea Strejnic au relevat că nu s-a desfășurat ancheta obligatorie la locul crimei — procurorul refuzând să vină — iar raportul șefului postului de jandarmi din Strejnic — asupra celor constatate a dispărut și că o anchetă oficială asupra asasinatului s-a făcut în anul următor după eliminarea legionarilor de la putere. Dacă se are în vedere că și expertiza criminalistică a îmbrăcămintii purtate în istorie în momentul asasinatului a dus la concluzia că acesta a fost asasinat pe la spate la coborrea din mașină putem fi de acord cu concluzia comunicării că „am omite o eroare dacă am considera încheis dosarul asasinării profesorului Nicolae Iorga”.

În continuare prof. univ. Pompiliu Teodor, membru corespondent al Academiei Române a făcut în comunicarea *Nicolae Iorga și istoria Transilvaniei* o succintă analiză a lucrărilor marelui istoric dedicate provinciei intercarpatice subliniind locul privilegiat pe care aceste cercetări l-au ocupat în ansamblul operei sale. Cercetările lui Iorga privind istoria Transilvaniei și integrarea lor în ansamblul celor dedicate istoriei României relevă modul cum istoricul concepea raportul dintre istoria generală și istoria regională; aceste cercetări au jucat un rol important în continuarea viziunii lui Iorga despre istoria României.

Pe baza scrierilor lui N. Iorga, inedite, pe care le-a găsit în arhiva personală a lui Mario Roques dr. Andrei Pippidi a reconstituit în comunicarea *Moștenirea pierdută: Nicolae Iorga și Mario Roques* relațiile dintre istoricul român și filologul francez. Ele se întind de-a lungul anilor 1913—1940. În Parisul ocupat de germani, M. Roques a fost acela care, ca președinte în exercițiu al Academiei de Inscricții, a rostit o cuvântare la moartea lui Iorga. Locul acestuia, de membru asociat al Academiei, a fost păstrat vacant timp de aproape cinci ani, pe toată durata războiului, în semn de respect față de memoria celui căzut în lupta antihitleristă.

Comunicarea prof. dr. Damian Hurezeanu — *Viziunea organică — dimensiune modelatoare a universului spiritual al lui Nicolae Iorga* acoperă exact ideea pe care a căutat s-o argumenteze și s-o pună în evidență.

Opera și activitatea lui Iorga atestă de o manieră elocventă atașamentul său la concepția organică; după marea istoric atât icalitatea trecută cât și fenomenele vieții contemporane relevă

valoarea primordială a organicității asupra oricăror altor forme de existență socială apărute și dezvoltate prin rupturi dinamice sau discontinuități — de la salturile revoluționare la modernizările care nu sînt aderente mișcării lăuntrice a organismelor sociale.

Conceptiile și tezele metodologice ale lui Iorga poartă, într-un fel sau altul, însemnele doctrinei organice. Să ne reamintim, a spus prof. Damian Iuruzeanu, de însăși categoria de istorie ca viață a umanității; de nevoia de a crea prin scrișul istoric senzația de viață: de popor ca ființă organică; de perceperea istoriei universale ca totalitate care articulează în rețele strînse și în desfășurări succesive istoriile naționale, zonale sau locale; de existența unor principii ordonatoare ale istoriei popoarelor și civilizațiilor; de felul în care Iorga abordează raportul trecut-prezent; de ocupația pe care o acordă mentalităților și psihologiei popoarelor; de problema permanențelor istorice etc; etc.

Comunicarea dr. Florin Constantiniu, *Permanențele istorici, astăzi* a analizat valoarea teoriei lui N. Iorga despre pămînt, rasă, idee, ca permanențe ale existenței societății umane pentru investigația istorică. A fost pus în lumină, pe temeiul unei variate exemplificări, folosul abordării procesului istoric în lumina celor trei permanențe, în accepția dată de marele istoric român (s-a subliniat distincția dintre definiția dată de Iorga rasei și cea utilizată de teoriile rasiste).

Dr. Paul Cernovodeanu, director adjunct al Institutului N. Iorga în comunicarea *Istoria românilor prin cei mici* a relevat că în cadrul unui prim articol apărut în „Revista istorică” în 1921, Nicolae Iorga a făcut operă de pionierat în istoria mentalităților fiind interesat nu numai de felul în care s-a reflectat istoria „majoră” în înseamnărea celor modeste și neînsemnați (dieci, pișari, copiști de manuscrise, preoți de țară, călugări, simpli țigoveți) dar încercînd chiar să reconstituie felul de viață al acestora și mai ales să pătrundă în mentalul lor. Ulterior Iorga a împins analiza sa socială mergînd și pînă la studierea vieții marginalilor urbani, „calicii” (sărăcii, estroplștii, cerșetorii și vagabonzii) anticipînd cu o jumătate de veac cercetările întreprinse în acest domeniu — în special în istoriografia franceză contemporană de către Michel Mollat sau Jean Delumeau.

În ultima comunicare intitulată *Testamentul istoriografic al lui Nicolae Iorga* prof. dr. Șerban Papacostea, directorul institutului a relevat că, „spațiul imens ocupat de Nicolae Iorga în istoriografia românească, omniprezența sa în cele mai variate domenii ale cercetării trecutului românesc, fără deosebire de timp și de domeniu de specializare, masivitatea informației noi pe care a pus-o la temelie edificului istoriografiei românești, izvor nesecat de reinterpretare a faptelor și de reconstrucții de ansamblu, îl silesc permanent pe istoricii români să raporteze propriile lor cercetări la cele ale ilustrului lui predecesor”.

S-a arătat că opera istoriografică a lui Nicolae Iorga a fost produsul împletirii dintre efervescența uneia din epocile cele mai fecunde ale istoriei românești, cea a căutării și desăvîrșirii unității naționale, și o personalitate ieșită din comun, destinată să devină principalul interpret spiritual al acestui proces decisiv în evoluția societății românești. Comunicarea într-o formă extinsă s-a publicat în nr. 1/1991 al „Revistei istorice”.

La lucrările sesiunii au luat parte cercetătorii științifici, profesori din învățămîntul superior, membri ai familiei marelui istoric dispărut atît de tragic în urmă cu o jumătate de secol.

Mihai Opreșescu

REUNIUNE ȘTIINȚIFICĂ DEDICATĂ COMEMORĂRII LUI NICOLAE IORGA LA 50 DE ANI DE LA MOARTEA SA

Sub auspiciile Societății de Științe istorice din România (S.S.I.) filiala Prahova și al Inspectoratului școlar județean Prahova a fost organizat la Ploiești în ziua de 28 noiembrie 1990 un simpozion științific consacrat comemorării marelui savant Nicolae Iorga cu prilejul împlinirii unei jumătăți de secol de la moartea sa. În prezența unui numeros public alcătuit din profesori de istorie din Ploiești și din alte localități ale județului Prahova, precum și din cercetători, muzcografi și arhiviști întruniți în sala de ședințe a Casei corpului didactic din localitate dl. prof. Ion Bocioacă inspector școlar la inspectoratul județean, președintele filialei S.S.I. a deschis lucrările acestei manifestări științifice cu evocarea personalității marelui dispărut a cărei activitate a fost strîns legată și de meleagurile județului Prahova.

În continuare au fost prezentate urmatoarele comunicări: Prof. univ. dr. Gh. Ioniță (Universitatea din București), *Savantul Nicolae Iorga*: Lector univ. Ion Șendrulescu, Secretar

general al S.S.I., *Concepția lui Nicolae Iorga despre istorie și rolul educativ al acesteia*; Conf. univ. dr. Constantin Mocanu, vicepreședintele filialei S.S.I. București, *Nicolae Iorga și filozofia istoriei*; Dr. Constantin Șerban, (Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” din București), *Biblioteca lui Nicolae Iorga*; Constantin Dobrescu (Filiala Arhivelor Statului județului Prahova), *Nicolae Iorga și Prahova*; prof. Eugenia Tudosiu, *Profesorul Virgil Madgearu*.

În lucrările prezentate s-a făcut mai întâi remarcă potrivit căreia prin asasinarea lui Nicolae Iorga în toamna anului 1940 de către adversarii săi politici, total ireponsabili și călăuziți de o ideologie fascistă străină poporului român s-a pus capăt nu numai vieții unui mare savant prețuit în întreaga lume pentru strălucita sa contribuție la dezvoltarea istoriografiei universale dar și a științei istorice românești din perioada interbelică care prin activitatea acestuia atinsese cele mai înalte culmi ale dezvoltării sale. Apoi vorbitorii și-au concentrat atenția asupra vieții și multiplei sale activități științifice și politice desfășurate la sfârșitul secolului XIX și în primele patru decenii ale secolului nostru. În acest sens s-a arătat cum N. Iorga și-a încheiat cu rezultate excepționale studiile secundare și universitare în țară, cum s-a remarcă în Occident în universitățile frecventate ca un adevărat fenomen științific în domeniul istoriei, cum ca profesor la Universitatea din București s-a consacrat cu totul cercetării și predării istoriei universale și naționale, cum în același timp a dovedit multă competență în elaborarea lucrărilor din domenii ca: istoria literaturii românești și universale, critica literară, creația literară în domeniul poeziei, prozai și dramaturgiei, etc. activitate care l-au impus în conștiința contemporanilor drept un savant de aleasă formație. De asemenea s-a subliniat faptul că N. Iorga a formulat un nou conținut noțiunii de istorie fapt care l-a permis apoi să afirme că aceasta disciplină era „cea mai umană” dintre toate celelalte existente la vremea sa, ca posedind destule resurse pentru a avea un rol educativ în dezvoltarea spirituală a societății umane. În comunicările expuse s-a mai subliniat și aportul deosebit adus de marele istoric la cercetarea filozofiei istoriei în sensul ca apreciind contribuțiile înaintașilor săi (începând cu cronicarii din evul mediu și încheind cu istoricii din epoca modernă ca N. Bălcescu, A. D. Xenopol, Vasile Pârvan) el s-a pronunțat cu fermitate pentru restabilirea adevărului istoric în analiza evenimentelor pe baza unei documentări temeinice de arhivă și a unei interpretări obiective menite să ajute omenirea să întâmpine mai ușor greutățile inerente aflate în fața dezvoltării societății în viitor. Tot atât de interesante au fost și noutățile cu privire la biblioteca lui Nicolae Iorga (despre constituirea ei în decursul câtorva decenii, peregrinul ei prin diferite orașe ale României, conținutul ei cu caracter enciclopedic), care a contribuit la elaborarea de către savant a mii de lucrări rămase și azi de referință (sinteze, monografii, studii, articole, cronici, etc.). Și dacă la vremea respectivă fondul acestei biblioteci pus la dispoziția năi frții a studenților săi și apoi a marelui public a servit la formarea oamenilor de știință din domeniul istoriei în perioada interbelică astăzi acest adevărat tezaur cultural aflat la Institutul de istorie ce-i poartă numele contribuie la formarea noii generații de istorici din țara noastră. Cum era și de așteptat la această sesiune au fost prezentate și unele documente inedite aflate în fondurile filialei arhivelor statului din Ploiești cuprinzând date prețioase în legătură cu activitatea științifică dar și politică a marelui dispărut desfășurată în județul Prahova (la Vălenii de Munte, Sinaia, Ploiești) în perioada interbelică. O contribuție deosebită în cadrul acestei manifestări științifice a constituit-o comunicarea privind activitatea economică, științifică și politică a prof. Virgil Madgearu, personalitate de nivel european dispărut în mod tragic în aceeași zi de 27 noiembrie 1910 ca și Nicolae Iorga, victimă a pasiunilor politice din acea vreme. Cele relatate de autoarea comunicării s-au referit la prodigioasa activitate didactică a profesorului Virgil Madgearu desfășurată la Academia de Înalte studii comerciale din București precum și pe tărâm științific prin lucrările elaborate în domeniul gândirii economice, care au exercitat o profundă influență asupra economiei României în perioada postbelică a primului război mondial.

În cuvântul său de încheiere a lucrărilor acestui simpozion științific dl. prof. Ion Bocioacă a mulțumit participanților pentru prezența lor și în mod special celor care au prezentat comunicări fiind asigurări acestora din urmă că Inspectoratul școlar Prahova le va publica lucrările în viitorul număr al Arhivului ce apare sub egida filialei Prahova a S.S.I.

Constantin Șerban

COLOCVIU INTERNAȚIONAL „LA NOBLESSE DANS LES PAYS HABSBOURGEOIS, 1815 — 1914” — STRASBOURG, 7 — 9 Iunie 1990

Între 7 și 9 iunie 1990, s-a desfășurat la Strasbourg un interesant colocviu internațional, avînd ca temă *Nobilimea în țările Monarhiei Habsburgice (1815—1914)*. Organizatori: Centrul de studii germanice de pe lângă Universitatea Robert Schuman din Strasbourg și Institutul austriac din Paris. Au participat istorici, sociologi, gurnaniști din Franța, Austria, Elveția Italia și România.

După alocuțiunile inaugurale rostite de prof. Yves Lavoine, reprezentant al președintelui Universității Robert Schuman, și dr. Wolfgang Seballeberg, ambasadorul Austriei în Franța, prof. Jean-Paul Bled, cunoscut specialist francez în istoria Monarhiei Habsburgice a prezentat o deosebit de interesantă comunicare cadru pe tema respectivului colocviu. A fost analizată structura nobilimii, influența acesteia în societatea multinațională a imperiului, în armată, în economie, în viața politico-diplomatică, de-a lungul unui întreg secol, pînă în momentul dezagregării Monarhiei Habsburgice. În istoria acesteia, conform tezei întemeiate a prof. J. P. Bled, secolul al XIX-lea n-a reprezentat doar perioada de ascensiune a burgheziei ci și una de menținere a nobilimii pe o poziție dominantă în societate. Dacă primele semne de declin al acestei clase sociale apăruseră încă în secolul precedent, absolutismul luminat limitînd puterea seniorială a nobilimii, aceasta din urmă a continuat totuși, pînă în 1848, să domine viața politico-diplomatică, aparatul de stat și armata. Chiar și după anuntita revoluție, odată cu creșterea rolului burgheziei în societate, influența nobilimii nu a scăzut, în aceeași măsură, pe întregul imperiu sau în toate domeniile vieții social-politice. Conform demonstrației profesorului J. P. Bled, despre un declin propriu-zis al nobilimii, în cadrul monarhiei habsburgice, se poate vorbi de-abia după 1906, cînd — potrivit datelor statistice — proporția acesteia în armată și administrație a scăzut simțitor, diplomația rămînînd singurul domeniu în care și-a menținut pînă la capăt vechile poziții.

O bună parte a aceleiași comunicări a fost consacrată analizei structurii nobilimii, a celui „pluralism nobiliar”, în sensul lipsei unei omogenități sub diverse aspecte. A existat o continuă separare între vechea nobilime (cea care își avea originea în „Sfîntul imperiu romano-german”) și cea nouă, alcătuită din ofițeri, înalți funcționari și oameni de cultură înnoșiți, între cele două mari categorii existînd doar raporturi profesionale și funcționale. Amintite două categorii se diferențiau și în privința opțiunilor politice. Prima a ajuns în general, federalista, rămînînd însă conservatoare, cea de-a doua a devenit liberală, dar centristă. În sfîrșit, în timp ce nobilimea din Boemia avea o mentalitate mai mult sau mai puțin cosmopolită, cea din Ungaria și Galiția era naționalistă.

Declinul nobilimii, osatura unui imperiu ce reunea un conglomerat de națiuni, a devenit evident — conform aprecierii lui J. P. Bled — după 1906, acest proces aflîndu-se într-o strînsă interdependență cu cel de dezagregare a monarhiei habsburgice, determinată de un întreg angrenaj de factori interni și externi.

Complexitatea și finețea analizei, făcută de profesorul J. P. Bled societății nobiliare habsburgice, de-a lungul secolului al XIX-lea, a rezultat, între altele, din conținutul celorlalte comunicări. Autorii acestora, referindu-se la diferite aspecte și trăsături ale vieții nobilimii (educație, mentalități, preocupări, atitudini politice, etc.) din diverse zone ale imperiului, au ajuns la concluzii apropiate cu cele ale susmenționatului referat cu caracter introductiv.

Printre acestea smpnealăm, în prima zi a desbaterilor, cea unică: *Nobilimea în societate, 1890—1815* (Christine Lebeau, Strassbourg), o analiză a atitudinii aristocrației, din cadrul Monarhiei Habsburgice, față de legitimității din timpul Revoluției Franceze și față de regimul napoleonic; *Orientarea politică a nobilimii austriece în perioada 1867—1914* (Lothar Helert, Viena), *Nobilimea belgiană a Sfîntului Imperiu și relațiile cu Austria, după Congresul de la Viena* (Georg Engelbert, Viena), *Nobilimea din interiorul Austriei, 1815—1914* (Hans von Urbanski, Viena), *Nobilimea maghiară, 1815—1914* (prinț Vincent Windisch-Graetz, Viena). Limitînd la Austria analiza sa privind cele două mari categorii ale nobilimii, prof. Hans von Urbanski s-a referit cu precădere la impactul pe care revoluția din 1848 l-a avut asupra poziției în societate a marii aristocrații. Aceasta din urmă, conform demonstrației autorului, desși s-a pierdut forța pe care o deținuse în cadrul structurilor economice și politice ale imperiului, a continuat totuși să exercite o influență cîtusi de puțin neglijabilă în societate, pe de o parte, prin relații de familie iar, pe de altă parte, prin pozițiile menținute totuși în armată și diplomație. Comunicarea prințului Windisch-Graetz s-a deosebit de cea a profesorului Urbanski

nu numai prin faptul că analiza a fost circumscrisă unei alte părți a imperiului ci și prin modul de tratare a subiectului, în sensul prezentării, sub o mare diversitate de aspecte, a nobilimii ungare: cantitativ (1 nobil la 17 locuitori în Ungaria față de 1 la 300 în Austria), economic și politic (o parte a nobilimii plasându-se după 1848, pe o poziție potrivnică monarhiei), mentalității, moravuri și obiceiuri (constatându-se o categorică influență orientală), vestimentație, limba vorbită (în 1851, germane era folosită aproape exclusiv în Buda iar în Pesta ungară era vorbită de-abia într-o proporție de 38%), religie (preponderent catolică cu excepția Transilvaniei).

Viața publică și privată, urmărită însă numai în cadrul unei singure familii, a făcut obiectul comunicării *Între adaptare și afirmare; casa princiară Windisch-Graetz în secolul al XIX-lea*, pe care a susținut-o prof. Hannes Stekl (Viena).

Cea de a doua zi a colocviului a fost deschisă de comunicarea susținută de prof. Elisabeth Spinger (Viena) și intitulată *Observații privind nobilimea de curte*. Pe baza unor exemple, fundamentate pe o serie de documente inedite, au fost analizate raporturile doar funcționale dintre marea nobilime — cu acces la curtea imperială — (Hofadel), datorită doar locului acesteia în ierarhia nobiliară și relațiilor familiale — și înalții funcționari, de diferite origini, înobilizați sau ridicați în amintita ierarhie, datorită poziției lor în administrație și a serviciilor aduse statului (Beamtenadel). *Politica de înobilizare a lui Franz-Joseph*, o încercare, pe această cale, de a salva Monarhia Habsburgică, a constituit tema comunicării susținută de Szaboles de Vojay (Geneva). În acest context autorul, referindu-se cu precădere la Ungaria, a analizat curente de opinie care s-au dezvoltat în cadrul nobilimii, mai ales după 1848. O parte a rămas pe poziții legitimize iar altă parte s-a plasat în fruntea mișcărilor naționale. Totodată, în Ungaria și Galiția, mica nobilime a continuat să fie conservatoare pe cînd marea nobilime, dovedind o mai accentuată mobilitate și adaptabilitate pe plan economic, a îmbrățișat noua concepție liberală.

Nobilimea din zonele periferice ale imperiului a stat de asemenea în atenția participanților la colocviu, mai ales în a doua zi a dezbaterilor. Astfel, în comunicarea *Nobilimea poloneză din Galiția (1815—1914)*, prof. Jean-Baptiste Neveau (Strasbourg) a analizat cu precădere mentalitatea șleahței, conservatoare și naționalistă. În această categorie de comunicări s-a înscris și cea a lui Șerban Rădulescu-Zoner, cu privire la *Familia baronului Eudoxiu de Hurmuzaki din Bucovina, în secolul al XIX-lea*. Conform celor demonstrate de autor, nobilimea română din Bucovina — respectiv urmașii vechilor familii boierești din zonă care, după anexarea acesteia de către imperiul habsburgic (1775), fuseseră indigenați în ierarhia nobilimii austriece — constituie un caz aparte datorită menținerii unor raporturi patrimoniale și familiale în Moldova. Cel mai concludent exemplu asupra consecințelor acestei stări de fapt l-a constituit familia Hurmuzaki, prezentă atât în Bucovina cît și în Moldova. După o scurtă incursiune în istoria acestei familii, pornind de la prima ei atestare documentară, autorul s-a referit la rolul avut de Hurmuzăkești în viața politică și culturală a Bucovinei, Moldovei și Transilvaniei, în 1848 și deceniile următoare. Principala pondere a analizei — pe fondul realităților demografice, lingvistice și situației socio-politice din Bucovina — a constituit-o activitatea fraților Eudoxiu, George și Alexandru. Din aceeași categorie de comunicări, avînd ca obiect nobilimea din zonele periferice ale imperiului habsburgic, a făcut parte și cea a Christinei Adriaenssen (Viena): *Ecoul ideologiei nobilimii maghiare în scrierile unui transilvănean prin adopție: Auguste de Gérarde. O măturte franceză asupra evenimentelor din 1848/49*. După o scurtă prezentare a vieții autorului (stabilit în Transilvania prin căsătoria sa cu Emma Teleki) și ale cărui însemnări au făcut obiectul amintitei comunicări, Christine Adriaenssen s-a referit, în prima parte a intervenției sale, la lucrările lui Auguste de Gérarde. Sub influența ideologiei nobilimii liberale el a fost totodată un adept al unei apropieri austro-ungare, pe care o considera drept singurul mijloc de combatere a panslavismului și, din aceleași motive, a pledat în favoarea unei confederații danubiene care ar fi urmat să cuprindă și Principatele Române. Printr-o asemenea prismă a fost prezentată de Auguste de Gérarde și revoluția din 1848—1849, făcînd abstracție, în ultima instanță, de numeroase evenimente din Transilvania, de revoluția românilor ardeleni, de trăsăturile specifice ale acesteia și de cunoscuta atitudine naționalist-exclusivistă a nobilimii liberale din Ungaria față de români. Christine Adriaenssen s-a limitat să prezinte însemnările aintitulului scriitor fără a le compara cu realitățile existente atunci în Transilvania, pentru a trage concluzii corespunzătoare.

Croația a stat, la rîndul ei, în atenția participanților la colocviu, datorită comunicării *Nobilimea militară sud-slavă; retrospectivă istorică și reflexie literară*, pe care a susținut-o prof. Zoran Konstantinovic (Innsbruck). Autorul nu s-a referit însă numai la categoria nobililor de origine croată, proveniți din armată, respectiv a ofițerilor înobilizați, a căror mentalitate era dominată de fidelitatea lor față de „coroană”. El și-a extins analiza și asupra opțiunilor nobilimii croate, în ansamblu, față de mult discutata problemă privind structura imperiului, ce preocupa cercurile politice după 1848. Pe cînd aristocrația autohtonă, integrată în ierarhia

nobilimii habsburgice, a fost adepta unei Croații mari în cadrul Monarhiei, cea de emigrație a militat pentru o uniune cu Ungaria.

Mai multe comunicări au fost consacrate modului în care viața și mentalitatea nobilimii s-au reflectat în literatura epocii sau în cea din perioada următoare dezagregării monarhiei habsburgice. O primă comunicare din această categorie a fost cea a Emiliei Fiandra (Neapole), consacrată modului în care renumitul poet și pictor Adalbert Schifter a cunoscut, înțeles și redat viața nobilimii (*Supușii inimii. Lumea nobiliară și comunitatea țărănească la Adalbert Schifter*). O fină analiză a unor laturi ale mentalității nobilimii militare a făcut obiectul, comunicării *Falsa frivolitate a ființei sau aristocrația în proba vieții militare și a războiului* în care autoarea, profesoara Jeanine Charue (Dijon), și-a ales ca obiect al studiului două personaje: Karl Joseph von Trotta, eroul principal al romanului „Radetzky-marsch” de Joseph Roth, și contele Kari Brühl din comedia „Der Schwierige” a dramaturgului Hugo von Hofmannsthal. În același scop, respectiv al disecării mentalității nobiliare, prof. Jean Charue (Dijon) s-a oprit în comunicarea sa, intitulată *Cotesa și ofițerul*, asupra operei literare a lui Ferdinand von Saar și a Mariei von Ebner Eschenbach. Un caracter mai aparte l-a avut, datorită temei alese, comunicarea profesorului André Reszler (Geneva), intitulată *Miklos Banffy și viața sa asupra aristocrației ungare*. Autorul s-a referit la trilogia „Erdélyi történet” (1904–1914), scrisă de amintitul om politic maghiar, după retragerea sa din viața publică (1930) și stabilirea sa pe un vechi domeniu al familiei, în Transilvania: un roman cu cheie — conform aprecierii autorului amintitei comunicări — eroul principal fiind chiar contele Miklos Banffy. Potrivit celor susținute de prof. A. Reszler (fără să fi făcut cea mai mică referire la istoria Transilvaniei), nobilimea ungară ar fi refuzat să se recunoască în roman, deoarece acesta a constituit de fapt un aspru rechizitoriu făcut de autor clasei sociale din care el însuși făcea parte. Cursul istoriei ungare, după *Ausgleich* și, mai ales, în timpul crizei monarhiei bicefale, s-ar fi datorat — potrivit tezei contelui Banffy — în primul rând decăderii nobilimii maghiare (generația de la începutul secolului al XX-lea ar fi fost inferioară celei precedente) căci Ungaria, conform părerii sale, a fost o țară a aristocrației.

Toate comunicările au fost urmate de discuții. Printre cei care au luat cuvântul a fost și S. Rădulescu-Zoner (București) care, referindu-se cu precădere la comunicarea Cristinei Adriaenssen a reliefat limitele concepției nobilimii și a burgheziei liberale ungare, în 1848, față de mișcarea de emancipare a românilor din Transilvania cât și față de acțiunea lui Nicolae Bălcescu pentru concilierea națională cu scopul unirii forțelor revoluționare și a combaterii totodată a panslavismului, ce nu constituia decît o formă de extindere a influenței Rusiei autocratice în zonă.

Pe marginea comunicărilor susținute și a discuțiilor purtate, a luat cuvântul în încheiere, profesorul Bernard Michel (Paris). Acesta a susținut, printre altele, că marea nobilime a constituit, în cadrul Monarhiei Habsburgice, mai mult decît o clasă socială și anume „o societate” supranațională, cu delimitări precise, cu o psihologie și mentalitate proprie, fidelitatea față de „coroană” fiind o caracteristică esențială. Aceeași trăsătură specifică a constituit și un atribut al nobilimii militare. În continuare, prof. B. Michel s-a referit la procesul involutiv al nobilimii, în contextul prefacțiilor economice specifice epocii, subliniind totodată și adaptabilitatea la noile condiții a unei părți a amintitei clase sociale (investiții în proprietăți imobiliare la orașe, participarea la consilii de administrație a unor societăți pe acțiuni, etc.). În viața politică influența mării nobilimi s-a redus considerabil odată cu lărgirea dreptului la vot, menținându-se însă în domeniul diplomației. În continuare, prof. Bernard Michel a reluat și confirmat ideile desprinse din comunicările referitoare la nobilimea din părțile periferice ale imperiului (Galiția, Bucovina, Croația). O altă concluzie a fost cea referitoare la marea pondere pe care a avut-o nobilimea ungară în conținutul comunicărilor expuse și a discuțiilor purtate, ceea ce s-a datorat — ne permitem să adăugăm — pe de o parte, raporturilor speciale (mai ales familiale) dintre nobilii de naționalitate germană și cehii maghiari, iar, pe de altă parte, preocupărilor unei bune părți ale participanților la coloeviu

Șerban Rădulescu-Zoner

COLOCVIUL „MATIA CORVIN ȘI EUROPA CENTRALĂ — 1458—1490”, BUDAPESTA, 15—18 OCTOMBRIE 1990

În perioada 15—18 octombrie 1990 la Budapesta a avut loc colocviul „*Matia Corvin și Europa centrală, 1458—1490*”, dedicat comemorării a 500 de ani de la trecerea în nefericită a marelui rege.

De la început trebuie relevată buna organizare a întregii manifestări, programul minuit și ospitalitatea gazdelor.

La colocviu au participat reprezentanți din România, Germania, Austria, Cehia și Slovacia și, bineînțeles, din țara gazdă. Ținem să remarcăm prezența numeroasă a istoricilor români și contribuția lor științifică remarcabilă.

Programul întâlnirii a cuprins: comunicări, dezbateri științifice, în scopul alcătuirii unui *Dicționar Enciclopedic al Europei central-răsăritene* (cuprinzând aria civilizației catolice din Estonia pînă în Slovacia), întâlniri cu personalități ale vieții științifice și politice din Ungaria, precum și vizitarea unor vechi centre politice și culturale. În cele trei zile ale colocviului comunicările prezentate au înfățișat, pe larg, toată gama problemelor de politică externă, economică, socială și culturală a epocii lui Matia, încadrată în contextul european al Renașterii.

Seria comunicărilor de mare interes științific a fost deschisă de Erik Fügedi cu o succintă, dar cuprinzătoare trecere în revistă a vieții și personalității marelui rege (*Matias Corvinus: Persönlichkeit und Lebenslauf*). Tradiția populară despre Matia cel „Drept” a fost prezentată de dl. Zsigmond Pál Pach (*Zum Problem der Volkstradition über Matthias den Gerechten — die ungarische Agrarverfassung zur Zeit Matthias' und am Vorabend von 1514*), în care autorul și-a propus să analizeze evoluția situației țărănimii din Ungaria, pînă în 1514, luînd în considerație situația economică a țărănimii dependente, liberă, pînă la sfîrșitul secolului XV, să-și comercializeze surplusul de produse pe piață, precum și agravarea iobăgiei după 1514.

Imaginea lui Matia, vehiculată de izvoarele și istoriografia românească, a fost evocată de prof. univ. Camil Mureșean în comunicarea *Das Bild des Königs Matthias in der rumänischen Geschichtsschreibung*. Informații privind lupta de la Baia sau relațiile regelui cu Vlad Țepeș apar în variantele *Cronicii* scrise la curtea lui Ștefan cel Mare și în *Povestirile despre Dracula*, iar de originea română și politica față de românii din Transilvania, de lupta antotomană și eforturile de centralizare a statului s-a ocupat istoricii Gh. Șincai, Ioan Rusu și Nicolae Iorga. Comunicarea lui Jaroslav Boubin, *Ein Modellvergleich des Nationalkönigtums: Pödebrad, Matthias, Knut*, a dezbătut situația politică similară ce a făcut ca în centrul Europei și în Peninsula Scandinavă să se petreacă un fenomen similar, alegerea unui „rege național”, în condițiile absenței unei continuități dinastice și ale existenței regimului politic al monarhiei „stărilor” dominat de virfurile nobilimii.

O altă secțiune a colocviului a fost dedicată politicii externe duse de Matia, conflictelor militare pe frontul din centrul Europei sau de la Dunăre. Comunicarea deosebit de interesantă prezentată de dr. Heinz Angermaier (*Wirkung der ungarischen Politik auf das Reich und Europa in den Jahren 1485—1487*) a abordat problema pusă în discuție în ultimul deceniu de Karl Nehring, anume: Matia a vizat sau nu coroana imperială, întrebare la care, cu un secol în urmă, Wilmos Fraknoi răspunsese afirmativ. Cu o bogată argumentație, autorul comunicării a demonstrat că Matia nu a dorit să ocupe tronul Sfîntului Imperiu german, ci, în conformitate cu spiritul Renașterii, să constituie un organism statal nou, un „imperiu ungar”, care să răspundă intereselor politice naționale. Tocmai pentru „modernitatea” visului său Matia a eșuat, conchide autorul.

Acțiunea regelui Ungariei la Dunărea de Jos a fost dezbătută într-o suită de comunicări, cea prezentată de dl. dr. Șerban Papacostea (*Matias Corvin et la Moldavie d'Estienne le Grand: de l'antagonisme à la coopération*). a analizat evoluția situației politice de la conflictul militar de la Baia (1467) la tratatul de alianță cu Ungaria (1475), situație evaluată în raport cu relațiile lui Ștefan cel Mare cu Polonia și cu declanșarea celei de-a II-a etape a conflictului antiotoman condus de regele Ungariei.

Pe aceeași linie a acțiunilor militare întreprinse de Matia Corvin, dr. Gyula Rászó a abordat strategia militară și liniile prioritare urmărite de rege în asigurarea securității granițelor (*Matias Corvinus, der Stratege*). Comunicarea *Le traité de paix de 1468 entre la Hongrie et l'Empire Ottoman. Les implications politiques pour le Centre et le Sud-Est de l'Europe* (de Ileana Căzan) și-a propus să aducă argumente în favoarea ideii existenței unei păci în 1468, pace de a cărei existență s-au îndoit mulți istorici. Deosebit de interesantă a fost, în cadrul aceleiași tematici (a relațiilor cu Imperiul otoman), intervenția d-lui Iános Hovárý (*Das begherte Ziel: die Osmanen über Kronstadt, 1484*), în care, pornindu-se de la documentele otomane recent puse în circulație, se demonstrează preocuparea constantă a turcilor de a ataca și ocupa Brașovul, preocupare ce apare de la sfîrșitul secolului XIV pînă la 1484, moment în care importantul punct comercial ce lega centrul Europei de Marea Neagră și Asia părea din nou amenințat. Confruntările militare între Ungaria și Imperiul otoman au fost succint prezentate și în comunicarea lui Ioan Hațegan *Matthias Corvinus und die Türken*, accentul căzînd în acest caz pe activitatea cunoscutului comandant de oști Pavel Chinezul.

Secțiunea dedicată dezvoltării culturii în epoca lui Matia Corvin a prezentat aspecte importante cum ar fi: raporturile lui Matia cu arhiepiscopul de Salzburg (Peter Michael Lipburger, *Matthias Corvinus und die Salzburger Erzbischöfe*); relațiile culturale între Boemia și Ungaria și implicațiile pătrunderii husitismului în Ungaria (prof. Prazak de la Universitatea din Brno); ceremonia înmormântării regelui Ungariei în contextul european (Aron Petneki, *Esequiae Regis. Begräbniszeremonie König Matthias' in europäischem Hintergrund*). Deosebit de interesantă, ca implicații pentru întreaga evoluție a situației românilor transilvăneni în secolul XV și următoarele, a fost comunicarea d-lui Adrian Andrei Rusu — *Sur les conséquences du Concile de Florence en Transylvanie aux temps de roi Mathias Corvin*. Ideea de bază a autorului a fost aceea a existenței unei prime încrețări de unire bisericăască, în secolul XV, ce a adus o ameliorare a situației românilor ortodoxi din Transilvania. De asemenea Andrei Rusu a luat în discuție și problema reședinței episcopului „unit”, Macarie, aflată probabil la minăstirca Feleac.

Cea de-a treia zi a fost dedicată exclusiv problemelor de istorie economică. Cunoscutul om de știință András Kubinyi a prezentat comunicarea *Münzreform und materielle Kultur zur Zeit von Matthias Corvinus*, comunicare din a cărei concluzie s-a desprins încercarea de stabilizare și creștere a cursului monedei maghiare de aur, reevaluată în raport cu guldenul european, în timpul domniei lui Matia. Asupra dezvoltării orașelor în secolul XV s-au oprit comunicările lui Richard Maršina (*Matthias Corvinus und die slovakische Städte*) György Székely (*Die Hauptstädte von Matthias Corvinus: Ofen, Brünn, Breslau, Wien*) și cea a Katalinci Szende (... *Eigentümlichkeiten und Unterschiede der materialen Kultur der Inwohner zweier königlichen Freistädter — Ödenburg und Pressburg, 1450—1490*). Concluziile generale au fost următoarele: orașele au fost principala sursă de venituri și principalul sprijin al regalității, dar autoritatea centrală nu a dus o politică specială de protecție a centrelor urbane; în timpul lui Matia principalele orașe, dintre care unele vor deveni reședințe regale, aveau la bază elementul etnic german majoritar, inclusiv în Buda (Ofen); prezența regelui în cele patru orașe-capitală a impulsat dezvoltarea economică și culturală a acestora. Reconstituirea structurilor sociale, a averii mobile și imobile a locuitorilor unui oraș al epocii a fost făcută, pe baza testamentelor, de către K Szend.

Istoria Transilvaniei în epoca lui Matia Corvin a fost prezentată în comunicările următoare: *Aspekte der Beziehungen zwischen den Rumänen und der Zentralmacht in der Zeit Matthias Corvinus* (Ioan Drăgan); *Droits et privilèges reconnus aux Roumains de Transylvanie à l'époque de Matthias Corvin* (Ioan Aurel Pop); *Circulation monétaire en Transylvanie à l'époque de Matthias Corvin* (Ferenc Pap); *Die Bevölkerungszahl auf dem Gebiet Sachsenlandes in Siebenbürgen zur Zeit des Todes Matthias Corvinus* (Istvan Draskoçzy). Primele trei comunicări au adus în discuție aspecte deosebit de importante nu numai pentru epoca marelui rege ci și pentru evoluția istoriei Transilvaniei și a românilor, în ansamblu. Cei trei cunoscuți cercetători de la Cluj au înfățișat o bogată documentație, în parte inedită, izvoare sau rezultate ale săpăturilor arheologice, care au pus în lumină probleme ale vieții sociale și ale culturii materiale din Transilvania secolului XV. Comunicările domnilor Ioan Drăgan și Ioan Aurel Pop au demonstrat existența unei nobilimi române, ridicate în număr mare în vremea lui Iancu de Hunedoara, nobilime care și-a menținut existența și în epoca lui Matia, fiind angrenată în viața militară, ca principala forță de apărare a liniei Dunării (în comitatele Timiș, Caraș, Hunedoara). Privilegiile date românilor, conchide I. A. Pop, nu se datorează exclusiv etniei, ci, în mare măsură, politicii realiste duse de Matia, care le-a recompensat meritele militare, în lupta antiotomană distingându-se tocmai acei „nobiles valachi”.

Aspectele de cultură materială au fost relevate de Ferenc Pap, care a întreprins o detaliată prezentare a principalelor tipuri monetare ce se întâlnesc în secolul XV în Transilvania, ajungând la concluzia predominanței unor anumite emisiuni care circulau cu predilecție în Europa Centrală și de S—E, ceea ce denotă o unitate a circuitului comercial în zonă, și anume tip de „monedă medievală”, valabilă din Țările Române până în Polonia, Ungaria și Boemia.

În sfârșit, István Draskoçzy a supus atenției auditoriului un studiu de demografie istorică, prezentând situația orașelor săsești din Transilvania, în lumina recensămintelor din perioada premergătoare și imediat următoare morții lui Matia (conscriptiile din anii 1480, 1488, 1494), analizând cu precădere raportul dintre numărul sașilor și cel al „străinilor” — *hospites* — așezați în perimetrul principalelor orașe (Brașov, Sibiu, Medias, Bistrița).

Întreaga manifestare a fost, după cum s-a văzut din cele prezentate mai sus, o reușită a colaborării științifice și a schimbului cultural în zona Europei central-răsăritene, pentru stabilirea unor jaloane viitoare de contacte între istorici.

Ileana Căzan

CEL DE-AL XI-LEA CONGRES DE ISTORIE TURCĂ

Între 5 și 10 septembrie 1990 s-au desfășurat, la Ankara, lucrările celui de al XI-lea congres de istorie turcă, organizat de Societatea de istorie turcă și Societatea Atatürk de cultură, limbă și istorie, sub înaltul patronaj al excelenței sale, dl. Türgüt Özal, președintele Republicii Turcia. Creată în 1932 de Mustafa Kemal Atatürk, primul președinte al republicii, Societatea de istorie turcă a promovat de la începuturile ei o direcție nouă în cercetarea istoriei naționale cu participarea nu numai a sașanșilor turci ci și cu contribuția celor din lumea întreagă în cadrul unor reuniuni internaționale organizate periodic fie la Ankara, fie la Istanbul. Actualul congres s-a remarcat printr-o amploare fără precedent din punctul de vedere al tematicii, comunicărilor cu și al numărului participanților, aproape 375.

Lucrările acestuia s-au desfășurat în saloanele hotelului Hilton din Ankara. Înainte de începerea lucrărilor Congresului, participanții au vizitat, în dimineața zilei de 5 septembrie, Mausoleul lui Mustafa Kemal Atatürk, unde au depus o coroană de flori în memoria primului președinte al Republicii Turcia, ca un omagiu pentru contribuția sa la modernizarea societății turce din perioada interbelică.

Ceremonia inaugurală a congresului a avut loc în dimineața aceleiași zile, în sala Kaçaklıdere, în prezența excelenței sale dl. Türgüt Özal, președintele Republicii Turcia, a unor înalte personalități politice și culturale și a turcologilor din aproape toate continentele lumii; din *Europa* (URSS, Germania, Belgia, Jugoslavia, Italia, România, Polonia, Ungaria, Marea Britanie, Albania, Olanda, Bulgaria, Franța, Elveția, Grecia, Austria, Cehoslovacia, Spania), din *Asia* (Irak, Uniunea emiratelor arabe, China, Pakistan, Japonia, Taiwan, Israel, Arabia saudită, Iran), din *Africa* (Algeria, Egipt), din *America* (SUA, Canada).

După întonarea imnului național al Republicii Turcia a luat cuvântul prof. dr. Yaşar Yücel, președintele Societății de istorie turcă, care a relevat mai întâi participarea amplă la congres a turcologilor din lumea întreagă, apoi interesanta tematică a comunicărilor incluse în șase secții. De asemenea vorbitorul a reamintit auditoriului noua direcție pe care au luat-o studiile de turcologie în ultima jumătate de secol ca urmare a sprijinului acordat de Mustafa Kemal Atatürk, a cărui concepție stă de atunci la baza investigațiilor în acest domeniu de cercetare istorică. În continuare, Suat İlhan, președintele Consiliului suprem al Societății Atatürk pentru cultură, limbă și istorie a făcut o incursiune în istoria Turciei din epoca lanțmatului, prezentând nu numai dezvoltarea social-economică și politică dar mai cu seamă cultural-științifică a țării sale. În acest sens s-a relevat faptul că acum, savanșii turci își desfășoară activitatea în circa 350 de universități, facultăți, academii unde au contribuit, prin rezultatele remarcabile ale muncii lor, la dezvoltarea Turciei pe drumul progresului și civilizației. Aceste cercetări pornesc de la îndrumările lui Mustafa Kemal Atatürk, care a afirmat, în mod îndreptățit că „a serie istoria este tot atât de important ca și de a o făuri cu condiția ca eel care a scris istoria să rămână credincios făuritorilor ei, deoarece în caz contrar adevărul invariabil capătă un conținut, care derutează omnirea”. În încheiere a vorbit excelența sa, Türgüt Özal, președintele Republicii Turcia, care a salutat prezența la congres a savanșilor turci și străini, relevând rolul lucrărilor congresului în dezvoltarea ulterioară a cercetării istoriei Turciei și în consolidarea colaborării internaționale în întreaga cercetare istorică.

Ceremonia inaugurării lucrărilor congresului s-a încheiat cu un concert oferit de Corul polifonic de stat al Ministerului Culturii, care a interpretat, sub bagheta dirijorului Walter Strauss, coruri de Giovanni Gastoldi, O. Gibbons, Th. Morley, M. K. Akeses, F. Tüzün, C. Akin, M. Sun, S. Egög.

În după amiaza aceleiași zile ca și în zilele următoare, participanții la congres au prezentat comunicările lor în cadrul mai multor secții după cum urmează: I. *Istoria veche a Turciei și civilizațiile sale*; II. *Istoria Asiei centrale turce*; III. *Istoria medievală a turcilor și a Turciei*; IV. *Istoria otomană*, cu trei subsecții: A. *Istoria otomană în secolele XV — XVII*, B. *Istoria otomană în secolele XVIII — XX*, C. *Minoritățile din Imperiul otoman*; V. *Istoria Republicii Turcia*; VI. *Istanbul metropola lumii* (din punct de vedere politic, cultural, social-economic). Astfel toate comunicările susținute în acest cadru au îndeplinit menirea congresului de a asigura o integrare mai bună a istoriei turcilor și a Turciei în cadrul istoriei universale. De fapt, secțiile celui de al XI-lea Congres de istorie turcă au oferit posibilitatea rezolvării unor probleme, care trebuiau dezbătute în cadrul acestei reuniuni internaționale: cunoașterea trecutului de pe teritoriul actual al Turciei, formațiunile statale ale turcilor în istorie, mișcarea de eliberare a poporului turc din anii 1919—1923.

Însemnătatea acordată descoperirii unor izvoare necunoscute încă explică și faptul că s-a renunțat de către organizatori, în mod firesc și necesar, la impunerea unor teme-cadru,

susceptibile de a duce la un nivel de generalizare prea mare, de eliminare a particularismelor definitorii pentru istoria turcilor și a Turciei și de a repeta pînă la saturație o serie de locuri comune. Respectul față de adevărul istoric, izvorit din necesitatea cunoașterii sale, i-a obligat pe participanții la congres să recurgă la o metodă riguros științifică, care s-a caracterizat printr-o analiză completă dusă pînă la sleirea izvorului descoperit ca și prin critică de text.

Istoria veche a Turciei și a civilizațiilor sale a suscitat, în mod firesc, un interes deosebit, dovadă cele 82 de comunicări, care au îmbrățișat, din punct de vedere tematic și cronologic, aspecte dintre cele mai variate: de la o incursiune în pleistocen (Güven Arsebük), la fazele neoliticului aceramic de la Aşkılı Hoyük (Ufuk Esin), la problemele cronologiei din Anatolia apuseană în mileniul 2 înainte de Christos (Machteld J. Mellink) și pînă la soarta orașului Amorium (Hisarköy, Emirdağ) în epoca romană și postromană (Richard Martin Harrison).

Dacă civilizația sumeriană a fost prezentată din punctul de vedere al influenței sale îndepărtate asupra epocii noastre (Muazzez İlmeye Çiğ), în schimb cea asiriană a putut fi cunoscută nu numai prin prisma dezvoltării istoriei politice a Anatoliei consemnată în tăblițele de la Kultepe II (Hüseyin Sever — Salih Çeçen), a comerțului practicant de coloniile comerciale asiriene (Cahit Günbattı, Tahsin Özgüç) ci și prin prisma toponimiei și a vestigiilor păstrate în necropolele de la Girnavaz (Sabahattin Bayram, Hayat Erkanal).

După cum era și de așteptat, s-au remarcat acele comunicări, care au stăruit asupra unor aspecte necunoscute ale civilizației hitite. Ele privesc deopotrivă plurilingvismul citorva texte descoperite la Bogazköy (Hattușah) (H. Otten), cercetările noi referitoare la această capitală a statului hitit (J. Peter, J. Neve), la distrugerea sa (Gerd Steiner), aspecte ale istoriei (Belkis Dinçol, Horst Klengel) și religiei hitite (Veli Sevin).

Au fost comunicate, totodată, rezultatele cercetării istoriei și civilizației statului Urartu pe baza unor săpături noi (Altan Çilingiroglu). Rezultatele amintite au avut în vedere regiunea de vest a acestei formațiuni politice (Recep Yıldırım), monumentele sale (M. Taner Tarhan), barajele și canalele construite în epoca amintită în Anatolia de Est (Oktay Belli), lăcașurile de cult din stîncă (Fahri Işık). Fără îndoială că epoca hmerică s-a bucurat de atenția cuvenită datorită nu numai prezentării ample a săpăturilor din Tracia, de la Enez (Ainos) (Afif Erzen) ci mai ales observațiilor de ordin metodologic aduse unei teme atît de cunoscute cum este cea a războiului troian (Peter Frei). Interesul cercetătorilor a fost stîrmit, în egală măsură de problemele ridicate de situația demografică a Asiei mici în antichitate în sec. V—IV înainte de Christos (Pierre Salmon) de cultură și politică în orașul cilian Tarsos în epoca elenistică (Paolo Desideri) sau de arhitectura unor temple elenistice din Caria de nord (Yusuf Boysal), după cum nici antichitatea romană nu a fost trecută cu vederea. Este vorba de prezentarea săpăturilor din perioada romană terzie de la Armorium, actualul Hisarköy sau Emirdağ (Richard Martin Morrison) sau de încercarea de a desluși originea locuitorilor, care au dat numele de Isauria unei provincii romane (Keith Hopwood).

Cele 12 comunicări susținute în cadrul celei de a doua secții au pus în discuție aspecte noi, deosebit de interesante, ale istoriei Asiei centrale turce în lumina unor izvoare puțin sau deloc cunoscute. Numărul relativ redus de izvoare publicate pînă acum explică, în mod firesc, locul pe care această problemă l-a ocupat în tematica și în discuțiile duse pe marginea comunicărilor prezentate. A fost relevantă, pe rînd, importanța informațiilor privind geografia și istoria socială a Asiei centrale, informații existente în însemnările de călătorie redactate pînă în secolul al XIII-lea (Özkan Izgi), însemnătatea izvoarelor turcești în cercetarea istoriei Turkestanului și Azerbaidjanului (Mehmet Saray), posibilitățile noi de studiere a epitafoanelor din cimitirele aparținînd turcilor numiți Gök Türk (Dimitri Vasiliev). Deosebit de interesantă s-a dovedit a fi cercetarea, care a relevat existența și însemnătatea istorică a cuvintelor turcești în lucrarea anonimă „Istoria secretă (Gizli Tarihi)” scrisă în vremea hanului Ogoday (Mehmet Necatî Ablay).

Totodată, aspectele religioase și filosofice ale istoriei Asiei centrale turce s-au bucurat de atenția cuvenită, fiind prezentate pe rînd legăturile șamanismului cu viața religioasă a vechilor turci (Mehmet Aydin), gîndirea islamică în vremea dinastiei Karahan, adică în epoca recentei convertirii a turcilor la Islam (Hüseyin A. Dukuki), semnificația folosirii conceptelor de timp în titulatura kaganilor uiguri (Harun Güngör) precum și apropierea posibilă între Bilge Kagan, menționat în inscripțiile de la Orhon și Filozoful Arhont din Republica lui Platon (Mübahat Türker-Küyel). Au fost făcute precizări noi și interesante în ce privește formarea dinastiei Karahan (Samet Dugaylı) precum și în legătură cu potențialul fiscal al orașelor din Anatolia răsăriteană în epoca statului İhanid în secolele 13—14 (Abdulkadir Yuvalı).

Însemnătatea și rolul elementului turc în structura demografică, în viața politică, religioasă și culturală a Anatoliei reprezintă de fapt ideea fundamentală de la care au pornit cele 18 comunicări prezentate în secția a III-a intitulată: Istoria medievală a turcilor și a Turciei. Arheologia și epigrafia au oferit perspectiva necesară înțelegerii corecte a stabili-

rii turcilor islamizați în bazinul Eufratului (Muhammet Beşir Aşan) și a prezenței elementului turc în Azerbaidjan (Sara Hanım Asurbeyli). În acest cadru cercetarea lucrării Istoria Albanilor redactată în sec. VII a pus în lumină informațiile referitoare la comunitatea turcă din regiunea Genge-Karabağ și Şirvan în epoca anterioară cuceririi islamice (M. Fahrettin Kızıroğlu).

Totodată geneza poporului azeri a fost examinată, din punct de vedere istoric (Ruaf A. Hüseyinov) prin prisma factorilor de ordin etnic, cultural, psihologic după cum și corelarea proceselor de turcizare a Anatoliei și de arabizare a nordului Africii (Abbas Hamdani) a dovedit existența reacției în lanț de tipul cauză-efect, reacție, care a determinat aflutul masiv de populație arabă în regiunea amintită.

Paralel cu reconstituirea marilor procese demografice, s-a ajuns la evocarea unor comandanți turci, care au slujit dinastia abbasidă ca Tüzün (Ahmet Ağırakça) și Bizanțul secolului al XI-lea, ca Taticius (Tatikios) (Alexis G. C. Savvides). Cele două comunicări au demonstrat rolul elementului turc în susținerea și consolidarea marilor imperii, pregătind înțelegerea aportului selgiucid în restaurarea unității politice și în însuflarea unei vitalități noi califatului abbasid (Al Sheikh Al Amin Mohamad). De altfel istoria selgiucidă a Anatoliei a fost abordată nu numai din punctul de vedere al relațiilor din structura unor orașe ca Sivas și Konya (Aymur Durukan), al organizării statului Artuklu (Remzi Ataoğlu) ci și din punctul de vedere al informațiilor privind-i pe suveranii selgiucizi și al dependenței acestei dinastii față de Bizanț (Hossein Mirjafari, Erdoğan Merçil). Relatarea călătoriei lui Ruy Gonzales Clavijo în regiunea Erzincan-Doğu Bayezid din 1404 (Enver Konukçu) completează cu informații noi cunoștințele de ordin istoric, geografic, etnic, religios și cultural existente până acum despre Anatolia din vremea înfruntării de la Ankara dintre Beyezid I Yıldırım și Timur Lenk.

Aspectele esențiale ale istoriei otomane au fost dezbătute în cele trei subsecții ale secției a IV-a: A. Istoria otomană în secolele XV — XVII; B. Istoria otomană în secolele XVIII — XX; C. Minoritățile din Imperiul otoman.

În cadrul subsecției IV A cele 52 de comunicări au atras în mod deosebit atenția asupra izvoarelor documentare. S-a relevat astfel însemnătatea colecțiilor de documente publicate în România după cel de al doilea război mondial pentru istoria otomană (Mustafa A. Mehmed), conținutul scrisorilor sultanului Süleyman Legiuitorul aflate la Haus-Hof-und Staatsarchiv Wien (Abdurrahman Güzel) ca și problema documentelor redactate de autoritățile otomane din Ungaria și Slovacia în limbi europene (Vojtech Kopčan). Totodată trebuie să arătăm că, în primul rând, conciliile de recensământ (*tahrir defteri*) au fost izvoarele cele mai folosite și discutate nu numai din punctul de vedere al circumspecției cu care trebuie privite informațiile înregistrate în grabă de recenzori aflați sub impresia unor inspecții superficiale (Mario Grignaschi) ci și din punctul de vedere al conținutului lor propriu-zis. Pe baza lor s-a prezentat: colonizarea Traciei de vest cu elemente turcești (Yusuf Halaçoğlu), dezvoltarea satelor și orașelor din Epir, din sangeacul Yanya (Melek Delibaşi) între anii 1564—1583 ca și cea a unor orașe antice Efes (Ayasuluk) și Milet (Balat) în secolele XV — XVI (Feridun Emecen) sau a orașului Erdebil întemeiat încă în epoca asiriană (Mehmed Mehdi İlhan). Ultima comunicare a avut meritul de a releva, pe baza acestor recensăminte, caracterul cosmopolit și mobil al orașului Erdebil dar și o transformare demografică sensibilă de la 4 000 de locuitori la 6 000, proprie și altor orașe otomane: Sivas, Konya, Sofia, Saratova. De altfel o altă categorie de condiții, cea în care era înregistrată capitația a fost folosită pentru cercetarea toponimelor turcești din Balcani de la sfârșitul secolului al XV-lea și în primele decenii ale secolului al XVI-lea (M. Türker Acaroğlu).

Pe de altă parte, analiza kanunnamelelor de sangeac a dovedit nu numai păstrarea profilului fundamental al societății românești din Banat în timpul conviețuirii cu autoritățile otomane ci mai ales influența acesteia asupra legislației de tip kanun promulgată în eialetul Timișoara în a doua jumătate a secolului al XVI-lea (Cristina Feneşan).

Unele comunicări au avut ca scop decantarea faptelor și realităților istorice înregistrate în izvoarele literare cu caracter istoric sau în tradiția orală. Cercetarea epopeii (*destan*) lui Umur paşa prin prisma lucrării celebre *Kilab-i Bahriye* (Cartea Mării) redactată de Piri Reis, cel care a folosit harta Americii întocmită de Cristofor Columb, l-a determinat de Constantin Jukov să dea o altă interpretare relatării expediției emirului de Aydın, Umur paşa, la gurile Dunării. Autorul a susținut caracterul fictiv al expediției relatate în partea a doua a lucrării lui Enveri, *Düstürname*, dat fiind că autorul a folosit detaliile reale ale raidului lui Umur paşa împotriva catalanilor din Atena, raid inspirat de Ioan Cantacuzenos la începutul toamnei anului 1341 pentru a relata o călătorie imaginară în regiunea Mării Negre.

Interesante s-au dovedit a fi: confruntarea informațiilor din poemele orale sîrbești cu cea existentă în izvoarele istorice turcești pentru cunoașterea bătăliei de la Kosovo din 15/28 unie 1389 (Nenad Ljubinković) precum și informațiile furnizate de memoriile (*risale*) întoc-

mite în a doua jumătate a secolului al XVI-lea de Narhci Hasan Celebi (Mikâl Bayram) și în prima jumătate a secolului al XVII-lea de Inayetullah Efendi (Kemal Gôdi). Puncte de vedere noi au fost expuse nu numai de comunicările referitoare la aspecte ale istoriei politice otomane: contribuția Rumeliei la reunificarea statului otoman (Şerif Baştav), relațiile cu Genova (Enrico Basso, Giustina Oglia) ci și de comunicările care au stăruit asupra instituțiilor otomane. Este vorba în primul rând de vakifurile (fundații pioase) întemeiate pe teritoriul României în epoca otomană: Dobrogea, Bugeac, Brăila, Banat, Bihor, Turnu, Giurgiu (Tahsin Gemil), vakifurile din sangeacul Naheivan în secolul al XVIII-lea (Hüsamettin M. Mehmedov), de cele întemeiate de fiul sultanului Mustafa al III-lea, Beyhan Sultan (Sadi Bayram), iar în al doilea rând de instituția divanului imperial din epoca delimitată de domniile lui Murad I și Mehmed al II-lea (Koichiro Koyama). În fine, trebuie să menționăm cercetările referitoare la ideologia oficială otomană în secolul al XVI-lea (Ahmet Yaşar Ocak) întemeiată pe ortodoxia islamică, în funcție de cauze particulare de ordin social, religios și mistic precum și cele care privesc apărarea ideologiei burgheze din Azerbaidjan la sfârșitul secolului al XIX-lea și în secolul XX (Dilara Bağır Kızı Seyitzade).

În cadrul subsecției IV B au fost prezentate 40 de comunicări, care s-au referit la unele aspecte ale situației demografice, sociale și economice ale Imperiului otoman de la sfârșitul secolului al XVII-lea și din secolul al XVIII-lea: sclavi turci și europeni în Mediterana occidentală în secolul 17—19 (Muzafer Sheikh Kadir), emigrarea populației din pašalicul Bosna în a doua jumătate a secolului al 18-lea (Yusuf Gülderer), problemele comerciale ale coloniilor engleze de la Izmir la sfârșitul secolului al 17-lea (Necmi Ülker), prețul cerealelor la Bursa între 1775—1840 (Mustafa Öztürk), situația breslelor din orașul Elbasan (Eleni Duka) sau situația breslelor otomane în epoca revoluției industriale (Inkilap Alybeyov). În mod firesc, tema principală dezbătută a fost Tanzimatul cu problemele pe care le-a implicat din punct de vedere: economic — dezvoltarea agriculturii și situația locuitorilor satelor (Petr Moiseyev), dezvoltarea oieritului în Bulgaria (Slavka Draganova), politica românească și otomană privind dezvoltarea vieții economice la Dunărea de Jos (Anca Ghiță).

— social: strădaniile și pregătirea de drept pentru suprimarea robiei în Imperiul otoman (Gülnehal Bozkurt).

— religios: faptele care au transformat religia în vremea Tanzimatului (İlber Ortaylı);

— cultural: Tanzimatul reflectat în ziarele grecești din Istanbul (Marina Collins), noțiunile și denumirile apusene intrate în limba primelor ziare (1828—1867) (Orhan Koloğlu), personalitatea Fatmei Aliye Hanım (Carter Findley), Tanzimatul și istoria culturală a Serbiei (Milena Vitković-Zikić).

Trebuie subliniat totodată faptul că dezvoltarea economică din Imperiul otoman în ultima perioadă a existenței sale s-a bucurat de atenția cuvenită fiind pusă în discuție următoarele aspecte: economia vilaietului Cosovo (Milovan Sekulić), studiile întreprinse pentru îmbunătățirea condițiilor din agricultură (Bünyamin Duran), reînsofletearea comerțului de pe Dunăre de către Midhat paşa, valii de Tuna (Ali İhsan Gençer) sau încercarea Japoniei de a-și reînnoi capitulațiile cu prilejul stabilirii relațiilor diplomatice (Ali Engin Oba). Deosebit de interesante s-au dovedit a fi prezentarea documentelor referitoare la Suayip paşa, personalitate aflată în legătură cu Liga de la Prizren (Nimetullah Hafız), a însemnărilor de călătorie ale lui K'ang Yu-Wei, exilat chinez privind epoca junilor turci, care a trecut prin România (Chi-Huei Huang) sau a întemeierii aviației militare turce în vremea celei de a doua monarhii constituționale (Refat Ucarol).

Subsecția IV C a oferit cadrul necesar discutării problemelor minorităților naționale din Imperiul otoman. O serie de lucrări s-au referit atât la comunitățile religioase: biserica, fenomen al administrației otomane (Zdenka Vesela), investitura patriarhului ecumenic după 1453 (Paraskevas Konortas), relațiile arhiepiscopiei de Ohrida cu Imperiul otoman (Alexandru Matkovski) cât și la situația minorităților: arabă (Mohammed A. Borg, Nesimi Yazıcı), evreiască (Refet, Yinanç, Aryeh Smuelevitz, Standford J. Shaw) și armeană. Importanța problemei armenilor din Imperiul otoman a fost relevată și de faptul că un număr de 16 comunicări dintr-un total de 36 i-au dezbătut aspecte dintre cele mai variate: apariția chestiunii armenice (Mehmet Saray), problema armeană din punctul de vedere al dreptului internațional (Hamza Eroğlu), fundamentarea documentară a ideilor armenice (Şinasi Örel), prezența armeană în Azerbaidjan (Feride Mehmetova), răscola din Urfa urzită de armeni și raportul lui Talat paşa (Ergünöz Akçora), armenii în relațiile Statelor Unite cu Turcia (Heath Lowry, Levon Marshlian) sau punctul de vedere al lui Atatürk în această privință (Azmi Süslü).

Nu au fost trecute cu vederea nici influența lingvistică (Hariye Memova Süleymanova) sau culturală turcă asupra celei bulgare și reciprocitatea sa (Nicolai Ghencev), problema grecilor și turcilor în lumina turcologiei grecești și a istoriografiei turce despre greci (Pavlos Hfzloğlu).

Dată fiind actualitatea și însemnătatea sa deosebită, istoria Republicii Turcia a conferit secției a V-a, în care au fost dezbătute aspectele sale esențiale: laicizare, modernizare, războiul național de independență, personalitatea și activitatea lui Mustafa Kemal Atatürk, politica externă a Turciei, o audiență dintre cele mai largi.

Reconstituirea procesului radical de modernizare a Turciei întreprins de Atatürk a avut, așadar, în vedere: confruntarea dintre conducerea întemeiată pe legislația musulmană (*şariat*) și conducerea laică (Neşet Çagatay), comparația între laicizarea din Europa apuseană și laicizarea întreprinsă de Atatürk începând cu despărțirea sultanatului de califat (Reşat Kaynar), Republica în constituția turcă (Hamza Eroğlu), revoluția din punctul de vedere al educației, revoluția și educația în epoca rededeptării în Turcia (M. Rauf İnan). Deosebit de interesante și tot atât de actuale s-au dovedit a fi acele comunicări care au relevat influența și ecoul înregistrat de reformele kemaliste în: Iran, (Fehmi Cihangir), Albania (Gazmend Shpuza), Bulgaria (Ibrahim Tatarlı) precum și unele asemănări în constituirea Turciei moderne și a Pakistanului (Hanif Fang). Această imagine complexă a efectelor imediate și de perspectivă ale reformelor kemaliste, care nu au ocolit nici un aspect al vieții economice, sociale, politice, culturale — vezi și comunicarea despre arta turcă în acest sistem (Tevfik Paşaoğlu Dadaşov), relația între societate și artele plastice (Ezel Kural Shaw) — a dobândit o nouă dimensiune și prin raportarea influenței exercitate de străinătate asupra acțiunii de reformă a alfabetului (Bilal N. Şimşir). În mod firesc atenția a stăruit nu numai asupra punctelor de vedere asupra Azerbaidjanului sovietic exprimate de Atatürk în discursul său celebru și în declarațiile sale (Esmeralda Hasanova) ci mai ales asupra citorva aspecte ale istoriei acestei țări: măsurile economice adoptate de Republica Democrată Azerbaidjan (Sever Aslanov), relațiile politice ale Azerbaidjanului cu Turcia în anii 1918—1920 (Nasib Nasibzade Logmanoğlu), congresul de la Baku al popoarelor din răsărit 1—8 septembrie 1920 (Netmin Memecioğlu).

Punctele de vedere noi despre războiul național de independență au privit acțiunile serviciului englez de informații (Salâhi R. Sonyel), participarea forțelor din Turkestan la eliberarea localității Çukurova (Çagatay Koçar), demiralay, o forță de luptă națională (Nuri Köstüklü), relațiile stat-armată în Turcia și influența lor asupra mișcărilor revoluționare și de reformă (Cihat Akçakayalioğlu), revoluția culturală și Mustafa Kemal, Atatürk în rapoartele diplomatice bulgare (Ştefan Velikov — Darina Vasilieva).

Totodată, politica externă a Republicii Turcia în perioada interbelică și de după cel de al doilea război mondial a fost prezentată nu numai în legătură cu conferința de la Lausanne (Fahir Armaoğlu) ci mai ales din punctul de vedere al relațiilor sale cu: Rusia Sovietică (Nilüfer Efendiycva), cu Spania în timpul războiului civil din anii 1936—1939 (Carmen Uriarte) dar și al legăturilor stabile cu statele balcanice. Este vorba mai întâi de contribuția Turciei la formarea Antantei Balcanice (Milan Vanĸu) iar mai apoi de interferențele politice și diplomatice româno-turce din anii 1921—1925 (Constantin Iordan), de activitatea diplomatică desfășurată la București în anii celui de al doilea război mondial de ambasadorul Turciei, Hamdullah Suphi Tanrıöver (Mehmet Ali Ekrem) și de relațiile Turciei cu Iugoslavia întemeiate pe filosofia de pace a lui Mustafa Kemal Atatürk (Mustafa Kemal Karahasan).

Istoria postbelică a republicii Turcia a fost discutată prin prisma relațiilor turco-sovietice (Anvar Kasımov), a contribuției Italiei la primirea Turciei în NATO (M. Antonia di Casola-Fantetti), a fenomenului de emigrare în Europa apuseană a muncitorilor turci și a influențelor sale economice, sociale și politice asupra Turciei (Faruk Şen), și întemeierii pactului de la Bagdad (Ismail Soysal) și a cauzelor proclamării Republicii Ciprului de Nord (Vehbi Zeki Serter).

Orașul Istanbul, metropola lumii a fost genericul secției a V-a, în care au fost puse în valoare vestigiile existente în colecțiile muzeelor de aici și din alte orașe ale Turciei precum și descoperirile arheologice recente din epocile: romană, elenistică și bizantină (Şehrazat Karagöz, Alpay Pasinli, Erendiz Özbayoğlu, Seniz Atik, Yıldız Meriçboyu). De altfel viața economică, socială și culturală de fiecare zi a capitalei Imperiului otoman a putut fi cunoscută îndeaproape prin intermediul literaturii franceze (Zeki Arıkan) și spaniole (Victor Morales Lezcano) sau prin însemnările de călătorie ale lui Vincente Blasko Ibanez (Ertugrul Önalp). Un interes real l-au stîrnit comunicările referitoare la organizarea și administrarea cartierelor din Istanbul (İlber Ortaylı) și mai ales la influența pe care au exercitat-o unele reforme din epoca Tanzimatului asupra imaginii orașului metropolă în conștiința românilor (Constantin Şerban).

Discuțiile purtate pe marginea comunicărilor au relevat importanța și valoarea lor, aducînd o serie de completări. De asemenea s-a sugerat inițierea unei colecții, care să includă jurnalele unor călători străini în Turcia și care ar completa în mod armonios o carență a istoriografiei turce contemporane.

Ședința de închidere a lucrărilor congresului a avut loc în după amiaza zilei de 9 septembrie, în sala Çankaya, sub președenția prof. dr. Yaşar Yücel, președintele Societății de istorie turcă. Bilanțul lucrărilor prezentat de domnia sa a avut un caracter pozitiv relevând faptul că, pe marginea comunicărilor prezentate s-au angajat discuții vii menite să contribuie nu numai la elucidarea unor probleme controversate ci și la completări prețioase impuse de informații noi privind istoria turcilor și a Turciei din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre. Impresiile referitoare la modul de organizare și de desfășurare a congresului, la nivelul și calitatea comunicărilor au fost exprimate, pe rând, de o serie de participanți. Printre aceștia s-au numărat: prof. pr. Hakkı Dursun Yıldız, de la Universitatea Marmara Istanbul, prof. dr. Stanford Shaw de la Departamentul de istorie al Universității din Los Angeles, prof. dr. Justin Mc. Carthy de la Universitatea din Louisville, prof. dr. Irène Mélikoff din Strasbourg, dr. doc. Ünsal Yavuz de la Universitatea din Ankara, prof. dr. Boris Potskhi-veriya de la Institutul de studii orientale din Moscova, prof. dr. Ibrahim Tatarlı de la Sofia, dr. Tahsin Gemil de la Institutul de istorie „Nicolae Iorga” din București, dr. doc. Nadir Devlet de la Universitatea Marmara Istanbul, Ismail Soysal din Istanbul. Vorbitoarii au adus și cu acest prilej un cald omagiu conducerii Societății de istorie turcă (Türk Tarih Kurumu) pentru condițiile deosebite în care s-au desfășurat lucrările celui de al XI-lea congres de istorie turcă.

După încheierea lucrărilor congresului, Societatea de istorie turcă a organizat o excursie documentară la Bursa, oraș, care a fost începând din 1326 a doua capitală a statului otoman. Au fost vizitate monumente istorice și de artă însemnate după cum urmează: *Mausoleul verde* (Yeşil tübe) unde se află mormântul sultanului Mehmed I Celebi, *Moscheia verde* (Yeşil cami), construită în 1424, în a cărei medrese se află muzeul de etnografie, *Moscheia sultanului Baiazid I Yıldırım* (Yıldırım Bayazıt camisi) construită în 1413 în apropierea bazarului acoperit (*bedestan*), *Marea Moscheie* (Ulu cami) zidită în 1421 sub Mehmed I, *Mausoleul emirului Orhan* din 1360 unde se mai află și mormântul lui Musa Celebi din 1416, iar în împrejurimile orașului un monument al naturii *Platanul istoric* (Tarih cinari) în vîrstă de 580 ani, avînd un diametru de peste 3 metri, o înălțime de 35 m și o coroană cu un diametru de 48 m.

Cristina Feneșan, Constantin Șerban